

ВЪВЕДЕНИЕ

Днес, заобиколени от многобройни визуални медии и близо четвърт век след т. нар. визуален обрт (*visual turn*) в хуманитаристиката, едва ли се съмняваме в основополагащото значение на образите. Масово произвежданите и разпространявани образи не само отразяват идентичности, социални, политически и властови отношения, но и ги задават, легитимират, залягат в тяхната основа. Това превръща образите в ключ за разбирането на (исторически) обществени развития.

Въпреки безспорното признаване на важноста и ролята на образите, въпреки ранното използване на фото- и кинокамерата за документиране в етнографските/етнологичните изследвания, темата за игралното кино като че ли се възприема като външна/чужда за етнологията. Единични, епизодични, „гранични“ са анализите на игрални и/или анимационни филми от страна на етнологи, това се разглежда, по сполучливия израз на една изследователка, като „етнология в края на работния ден“, като се правят редица уговорки за „преминаването на границите“¹.

Заглавието „Отвъд граници“² насочва към игралното кино – настоящият брой на Българска етнология е посветен на 100-годишнината на българското игрално и анимационно кино. Заглавието носи и посланието „отвъд граници“ на различни научни дисциплини – история, киноистория, изкуствознание, етнология, за излизане от „собствената територия на етнологичното изследване“.

Граничността на темите „игрално и анимационно кино“ за българската етнология, разнообразието в подходите към филмите в настоящия брой са и риск, но и шанс. Шанс да погледнем с очите на специалисти от други науки към „нашия обект на изследване“ – национално светоусещане и идентичност, фолклор, народна култура (Надя Маринчевска, Евдокия Борисова). Шанс да проследим през детайлния прочит на киноисторик наситения всекидневен живот в София на границата между XIX и XX век (Петър Кърджилов), да обхванем през погледа на историк проникването и развитието на киното на Балканите в периода между двете световни войни (Карл Казер). Шанс да открием нови вълнуващи изследователски области (Милена Маринова) или да преоткрием чрез образите теми, в които, въпреки дългогодишните ни занимания, много неща са оставали „невидими“ (Касабова).

В настоящата книжка няма „център“, няма йерархия на подходи. По-скоро е опит да се покаже многообразието и взаимното обогатяване на перспективите към киномедията – да получим импулси от други научни дисциплини, да отправим предизвикателства към „класическото“ (основно художествено-естетическо) разглеждане на филми. То е и възможност да помислим отново върху

¹ Жекова, В. 2014. „Каква е вината на Фатмагюл?“ Етнология в края на работния ден. В: *Българска етнология*, год. XL, кн. 2, 157–175.

² Филм на реж. Мартин Кампбел/Martin Campbell, 2003.

предмет, обект, задачи на етнологията. Да предефинираме границите – като разделящи, но и като свързващи.

Надяваме се текстовете в броя да стимулират читателите да се вгледат в развитието на киното, да почувстват и да се замислят над познати и нови филми, да приложат някои от предложените тук методи или да развият нови подходи.

Един от първите учени, които откликнаха на въпроса-молба дали биха се включили в това донякъде рисковано начинание, бе Александър Янакиев. Човек, пълен с енергия, отзивчив, приветлив, достъпен. Учен, без чието име българското кинознание днес е немислимо. Не само задълбочен, но и смел учен, неробуващ на авторитети, борещ се за демократичното развитие на Българската академия на науките.

Смъртта го отне твърде рано.

Дълбок поклон! Светла му памет!

Анелия Касабова